

Nr 133.

Av herr **Björnsson m. fl.**, om anslag till uppförande av en ny byggnad för paleontologiska institutionen vid universitetet i Uppsala.

Allt sedan Linnés dagar har vårt svenska folk på naturforskningens område gjort insatser vida mer omfattande och betydelsefullare än man kunde förvänta i betraktande av vår ringa numerär och de begränsade ekonomiska tillgångarna. Sven Nilsson, Anders Retzius, Sven Loven, A. E. Nordenskiöld och Svante Arrhenius äro några av de män, som vi äro tack skyldiga för att de som naturforskare hävdade vår rangplats i det internationella kulturarbetet. Förklaringen till vår relativt mycket betydande insats i utforskningen av naturens skilda riken torde vara att söka dels i våra vetenskapsmäns förmåga att under små förhållanden utföra arbeten av grundläggande betydelse, dels i det aktiva intresse, som våra mecenater alltid ådagalagt för forskningsfärder och andra företag, ägnade att rikta våra naturvetenskapliga samlingar med värdefullt material.

En naturvetenskaplig disciplin, där svenska forskare gjort synnerligen betydande, om än för den stora allmänheten måhända ej tillbörligt kända landvinningar, är paleontologien, vetenskapen om forntidens växt- och djurformer.

Medan män sådana som Dalman, Hisinger, Angelin, Lindström och Holm på ett mönstergillt sätt beskrev våra enastående rika och välbevarade paleozoiska faunor, var det först de svenska polarexpeditionerna under A. E. Nordenskiöld, som tillförde våra offentliga museer rika och för vetenskapen helt nya fossil-skatter från fjärran länder.

Till en början var det schweizaren Oswald Heer, som bearbetade riksmuseets rika fossila polarfloror, men, sedan den unge A. G. Nathorst genom sitt grundläggande fynd av en polarflora i Skånes sötvattenslera kastat nytt ljus över istidens då helt oklara problem, blev det åt denne geniale och flitige forskare förunnat att göra vårt riksmuseum till världscentralen för växtpaleontologisk forskning, en rangställning som med framgång upprätthålles av Nathorsts efterträdare, Th. Halle.

Även riksmusei avdelning för fossila djur har under sin nye unge intendent E. Stensiö utvecklats till en forskningscentral, där arbetet med utforskande av de lägre fiskarnas anatomi bedrives med en teknik, vars förfining torde överträffa allt annat, vad den paleontologiska vetenskapen har att uppvisa.

Genom beslut av 1910 års riksdag inrättades vid Uppsala universitet en

personlig professur i paleontologi för docenten Carl Wiman vilken befattning år 1922 förvandlades till ordinarie. Härigenom bereddes åt en sällsynt förtjänt forskare tillfälle att under tryggare former bedriva paleontologisk forskning. Redan som docent hade Wiman förutom sina grundläggande undersökningar rörande graptoliternas byggnad och andra grupper av svenska fossil genom bearbetningen av den svenska sydpolsexpeditionens fossila fåglar förskaffat sig ett tillfälle att arbeta med fossila vertebrater.

Han övergick sedan till undersökningar över Spetsbergens mesozoiska ödledjur och företog i detta syfte själv eller genom sina lärjungar en följd av expeditioner till den fossilrika ögruppen.

Sedermera vändes hans intresse till Tysklands och Nordamerikas fossila ödledjur och det lyckades honom att dels genom särskilda samlarexpeditioner, dels genom direkta inköp att förvärva omfattande och vetenskapligt högst märkliga samlingar. För alla dessa förvärv har Wiman att tacka ett antal svenska mecenater, W. Nisser, A. Forsberg, Jonas C:son Kjellberg, Knut Tillberg m. fl., med vilka han kom i förbindelse till stor del genom förmedling av A. Lagrelius.

Under åren 1918—1924 insamlades genom Kina-kommitténs försorg från en mängd fyndorter inom norra Kina ett mycket stort material av till största delen tertiära och kvartära däggdjur, men även något dinosaurier och fågelrester. Dessa synnerligen omfattande Kina-samlingar, bestående av till största delen för vetenskapen nya former, ha under professor Wimans ledning preparerats och på ett synnerligen mönstergillt sätt beskrivits i en serie av flere skilda forskare utarbetade monografier i den kinesiska publikationsserien *Paleontologia Sinica*.

På detta sätt har under årens lopp i Uppsala samlats ett paleontologiskt material, som ej blott är mycket omfattande, utan också på vissa områden, såsom exempelvis Spetsbergens och Kinas fossila ryggradsdjur, det förnämsta i världen.

Till en början hade professor Wiman endast att tillgå några små rum i den geologiska byggnaden, men i den mån som hans samlingar växte ut genom väldiga bidrag från jordens skilda delar blev det nödvändigt att skaffa provisoriska utrymmen, vilka vunnos dels i universitetet tillhöriga byggnader, dels genom förhyrande av magasinrum i vissa nationslokaler. På sätt, som visas dels i professor Wimans egen framställning i detta ärende, vilken kommer att tillställas vederbörande utskott, dels i en skrivelse av överintendenten Lagrelius och professor J. G. Andersson, som härmed bifogas, (bilaga A), äro de paleontologiska samlingarna för närvarande fördelade på ej mindre än tolv lokaler i sex olika hus i skilda delar av Uppsala. På detta sätt äro dessa delvis ytterst ömtåliga och oersättliga samlingar utsatta för stor risk vid omflyttningar och transporter, och på grund av utrymmenas otillräcklighet har det varit oundgängligt att nedpacka stora delar av materialet, så att det är otillgängligt för studier och föreläsningar.

Det betänkligaste med det nuvarande tillståndet är emellertid, att en del av de provisoriska lokalerna äro fuktiga och sålunda utsätta samlingarna för direkt skada. För övrigt ligga samlingarna till stor del på öppna hyllor, där de äro utsatta för den åverkan som damm och därav förorsakade städningsarbeten oundgängligen medföra.

Det är ju för en var uppenbart, att detta farliga och delvis direkt destruktiva provisorium ej kan länge få fortfara. En direkt nödvändighet till att skyndsamt anskaffa definitiva och betryggande lokaler ligger däri att professor Wiman 1932 faller för åldersgränsen och därmed tvingas att avgå från den institution, som han genom ett sällsynt flitigt och framgångsrikt arbete skapat. Ingen kan ens tillnärmelsevis så bra som han i nya lokaler montera de nu ytterst spridda samlingarna, och det kan till och med säkert förutses, att samlingarna vid en sådan uppmontering måste lida ej oväsentlig skada, om annan person än samlingarnas skapare skall handhaya överflyttning och uppställning.

Uppsala universitet har, som framgår av de bilagda handlingarna, företagit en utredning, som visar, att lokaler lämpliga för definitiv uppställning av dessa samlingar ej nu finnas att tillgå, utan att för ändamålet en ny byggnad måste uppföras. Med anledning av den utredning, som professor Wiman lämnat rörande behovet av utrymmen för olika ändamål, ha ritningar uppgjorts och kostnaderna för såväl byggnaden som dess inredning i detalj beräknats. Totalkostnaden belöper sig enligt den av universitetet företedda utredningen till 791,000 kronor, varav dock för byggnadens påbörjande endast ett belopp av 200,000 kronor för nästkommande budgetår torde behöva anvisas.

Vi ha anledning antaga, att visserligen den paleontologiska institutionens vid Uppsala universitet byggnadsbehov av regeringen till fullo behjärtats, men att man ej velat förelägga årets riksdag denna byggnadsfråga jämsides med nybyggnaden för det fysikalisk-kemiska laboratoriet. Då den paleontologiska institutionens dyrbara och internationellt betydelsefulla material i de nuvarande, spridda och bristfälliga lokalerna utsättes för betydande risker och då det i betraktande av professor Wimans pensionering 1932 är ytterst maktpåliggande, att bygget igångsättes utan vidare dröjsmål, få vi hemställa, att riksdagen ville besluta att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten A. Anderberg utarbetade ritningar av nybyggnad för den paleontologiska institutionen vid Uppsala universitet bevilja ett extra reservationsanslag av 791,000 kronor och därav anvisa för budgetåret 1928—1929 ett belopp av 200,000 kronor.

Stockholm den 21 januari 1928.

Edv. Björnsson.

K. G. Westman.

Ivar Vennerström.

Leon. Ljunglund.

Alfred Petren.

Bilaga A.

Promemoria rörande nödvändigheten av en nybyggnad för paleontologiska institutionen i Uppsala.

Undertecknade representera det praktiska arbetet för en samlarverksamhet, vilken fortgick under åren 1918—1925 i Kina under ledning av den s. k. Kina-kommittén. Undertecknad Lagrelius har sammanbringat alla de till cirka 400,000 kronor uppgående enskilda bidrag, med vilka detta samlararbete utfördes, och undertecknad Andersson organiserade och utförde till betydande del själv samlingsarbetet i fältet.

De hemförda samlingarna fördela sig — frånsett några mindre sviter av nutida djur och växter, vilka gått till riksmuseum — på tre stora huvudgrupper: de växtpaleontologiska samlingarna, som överlämnats till professor Halle vid riksmuseum, det arkeologiska materialet, som givit upphov till bildandet av östasiatiska samlingarna, samt materialet av fossila ryggradsdjur, som är en av de förnämsta samlingarna i den av professor Wiman grundlagda paleontologiska institutionen i Uppsala.

Behovet av något slags nybygge för inhysande av de nu på många provisoriska lokaler splittrade paleontologiska samlingarna i Uppsala har synnerligen kraftigt framhållits, först av professor Wiman och vid ärendets fortsatta behandling av universitetsmyndigheterna i Uppsala.

Det hade varit såväl professor Wimans som vår innerliga förhoppning att den paleontologiska institutionens byggnadsfråga skulle kunna föreläggas nästa års riksdag. Då vi nu under hand erfarit att av statsfinansiella skäl regeringen ansett sig nödgas uppskjuta detta ärende, känna vi det vara vår plikt gent emot det stora paleontologiska material, som vi genom gemensamma mångåriga ansträngningar lyckats hopbringa, att erinra om den oundgängliga nödvändigheten av att den paleontologiska institutionens byggnadsfråga snart finner en lösning.

På grund av att professor Wiman nödgats splittra sitt material på 12 skilda förvaringsställen i sex olika hus har den vetenskapliga bearbetningen försvårats på ett sätt, som gör att professor Wimans och hans lärjungars glänsande prestation i en hastig följd av mönstergilla publikationer ter sig desto mer beundransvärd.

Materialet ligger nu på öppna hyllor i för ändamålet alldeles olämpliga rum, vilka delvis genom sin fuktighet utgöra en direkt fara för materialets fortbestånd.

Så länge professor Wiman själv är i tillfälle att ständigt vaka över detta material, torde detsamma kunna någorlunda skyddas mot förfall även i de nuvarande provisoriska lokalerna. Men Wiman avgår den 10 mars 1932, och det torde knappt behöva påpekas, att ingen annan än han själv kan på ett tillfredsställande sätt i nya lokaler uppställa detta ytterst bräckliga material, som han själv till stor del preparerat och som ingen annan än han ingående känner. Vi förutse med djupaste fruktan, att materialet kommer att lida obotliga skador, om det efter Wimans avgång i sitt nuvarande skick skall övertagas av någon ny innehavare av den professur, som

Wiman nu bekläder. Då vi från många utländska fackmän mottagit övertygande vittnesbörd om att de Wimanska samlingarna äro i sitt slag enastående och av väsentlig betydelse för den internationella paleontologiska forskningen, känna vi det som en plikt att betona den trängande nödvändigheten av en nybyggnad för den paleontologiska institutionen vid Uppsala universitet.

Denna vår framställning beledsagas dels av en promemoria rörande den nuvarande paleontologiska institutionens tillstånd, dels en samling fotografier från de splittrade och ytterst bristfälliga lokalerna.

Stockholm den 14 december 1927.

Axel Lagrelius.

J. G. Andersson.

Promemoria angående paleontologiska institutionen i Uppsala.

- I. Paleontologiska institutionen är inkvarterad på 12 skilda ställen i 6 olika hus, av vilka två äro nationshus, som, ehuru väl bevakade, dock erbjuda större eldfara än universitetets egna byggnader.
- II. Museiföremålen ligga till stor del på öppna hyllor eller i otäta skåp, äro utsatta för damm, inrykande eldstäder och i vissa fall för den risk städningen under dessa förhållanden medför.
- III. Samlingarna äro så trångt magasinerade, att ofta, då ett visst föremål måste göras tillgängligt, skador uppkomma i omgivningen.
- IV. För att bereda möjlighet för fortsatt arbete måste ständigt nya magasiningsåtgärder vidtagas med ty åtföljande transporter.
- V. Ovisst, hur länge Wiman får behålla magasinstrymmet på zoologiska institutionen och i de förhyrda lokalerna. Skola de dyrbara samlingarna släpas omkring i staden till nya förhyrda lokaler?
- VI. Transporter, som Kinasamlingarna redan genomgått.
 1. Ouppackad låda fördes från t. ex. universitetshusets källare till verkstaden i konsistoriehuset.
 2. Från denna verkstad buros föremålen på brickor upp till ett vetenskapligt arbetsrum.
 3. Buros på bår till Stockholms nation.
 4. Buros till zoologiska institutionen.
 5. Buros till Gustavianum, där de magasinerades svåråtkomligt.
 6. En stor del bars till verkstaden för reparation.
 7. Samma del bars tillbaka till Gustavianum.

Vid nederbörd stockade sig proceduren.
 Utom de bärande stadsbuden voro 2—3 personer upptagna vid dessa flyttningar.
 Förloppet var ibland enklare, ibland mera komplicerat.
 I regel skadades något vid dessa transporter.
- VII. Wiman avgår ¹⁰/₃ 1932.
 Samlingarna kunna icke räddas ur det nödläge, vari de nu befinna sig av med dem obekanta personer utan stor fara för föremålen och trassel med etiketteringen.
- VIII. Om icke nu beslut fattas om bygge, förlorar Wiman inom kort de med enskildas, åttonde huvudtitelns och universitetets medel avlönade och av honom upplärda tekniska biträden, som känna samlingens bräcklighet.

- IX. Två vetenskapliga arbetsrum ha genom en tillfällighet några år stått till Wimans förfogande på zoologiska institutionen. Från dessa rum, som han dessutom ej ensam disponerar, blir han sannolikt snart avstängd.
- X. Som paleontologien i mycket hög grad är bunden vid materialet, tillämpas allt mer en praxis att försöka sammanföra forskare och material från olika länder till internationellt samarbete, som man icke bör undandraga sig, utan i stället söka uppmuntra, isynnerhet som svenska forskare i hög grad på utländska institutioner dragit nytta av detta samarbete.

En stor internationell paleontologisk sammanslutning gör årligen påtryckningar att få sammanträda i Sverige, där man vet, att ett så stort och utsökt material befinner sig, men dessa påtryckningar ha tillsvidare måst avvisas. Enskilda forskare ha visserligen kommit, men ha på förhand måst underlättas, att materialet till stor del är otillgängligt. Wiman får också i sina föreläsningar ofta meddela, att material skulle kunna demonstreras, men ej är åtkomligt.
